

Белгілері	Сипаттамасы
1.Шаруашылық процестері бойынша	Тауарлық-материалдық құндылықтарды сатып алу кезінде, өндіріс және өткізу сатысында технологиялық жоғалтулар жіктеледі.
2.Пайда болу орындары бойынша	топтастыру бір жағынан қызмет түрлеріне, өндірістік процестің сипатына, кәсіпорынның ұйымдық құрылымына, ал екінші жағынан – басқару шешімдерін қабылдау кезінде пайдаланушылардың ақпаратқа деген қажеттіліктеріне және оны құрудың ұтымдылығына байланысты болады.
3.Оңтайлылық дәрежесі бойынша	технологиялық жоғалтулар нормативтік және нормативтен тыс болып бөлінеді. Нормативтік технологиялық ысыраптар – бұл технологиялық негізделген нормалар шегіндегі, нормативтен тыс ысыраптар-нормалардан асатын ысыраптар.

Қорытындылай айтқанда, технологиялық шығындарды анықтау тәртібін ұйымның есеп саясатында бекіту қажет. Ұйым мамандары нақты технологиялық шығындардың көлемін үнемі бақылап отыруға тиіс. Егер асып кету орын алса, онда ол талдануы тиіс. Мұндай асып кету, мысалы, өндіріс процесінде сапасыз шикізатты пайдаланған немесе технология бұзылған жағдайда мүмкін. Іс жүзінде жүргізілген жоғалтулардың жоспарлы көрсеткіштерден үнемі асып кеткен жағдайда технологиялық ысыраптардың нормаларын қайта қарау керек. Технологиялық жоғалтуларды есепке алудың қарастырылған тәсілі ұйымдарға нормативтен тыс жоғалтуларды уақтылы анықтауға және олардың туындау себептерін айқындауға мүмкіндік береді, бұл технологиялық жоғалтуларды төмендету және өнімнің өзіндік құнын төмендетудің жасырын резервтерін анықтау бойынша тиімді басқарушылық шешімдер қабылдауға мүмкіндік береді.

Әдебиеттер

1. Мырзалиев Б.С., Әбдішүкіров Р.С. Бухгалтерлік есепті үйренудің әдістемелері Алматы 2017
2. Ахунова, Д.З. Бухгалтерлік есеп негіздері: оқу құралы. - Семей, 2016

Кайроллаев Р.А., 4 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекшісі – э.ғ.к., доцент Хишаева Ж.Т.

ҚОРЛАРДЫҢ ЕСЕПКЕ АЛУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

Өндірісте қорлардың есебінің дәл қазіргі кезде елімізде өзектілігі күннен күнге артуда. Бухгалтерлік есепте қорларды есепке алуды дұрыс жүзеге асырып, олардың маңыздылығын түсіну керек. Бұл тақырыптың қазіргі кезде өзектілігі артып отыр.

Оны шешу үшін төмендегі мәселелерге көңіл бөлу керек:

- қорларды тиімді қолдануды жақсарту әдістерін таңдау;
- өндірісте қорларды тиімді пайдалану мен оларға аудиторлық тексеру жолдарын жетілдіру;
- дайын өнімдер мен тауарлар бәсекелестікке төтеп беру үшін сапасын жақсартып, оларға жұмсалған шығындарды бақылау ;
- тауарлар мен дайын өнімдерді халықаралық стандарттарға сәйкестендіру;
- өнімдердің өзіндік құнын төмендету жолдарын қарастыру және сапасын арттыру;
- қорлар есебін дұрыс жолға қойып, өнімнің өзіндік құнын калькуляциялауда өнім түрлеріне қарай тиімді әдістерін таңдау және есеп саясатына енгізіп отыру.

Кәсіпорында қорларды есепке алудың сауатты жүйесін құру өнімнің өзіндік құнын төмендетуге, сауда үстеме бағасының мөлшерін арттыруға және өндірілетін өнім бағасын бәсекелестік басқаруға мүмкіндік береді. Қазіргі уақытта материалдық - өндірістік қорларды есепке алу өзекті және маңызды, өйткені қазіргі экономикалық жағдайда қорларды тиімді әрі мақсатты пайдалану нәтижесінде фирманың табысты қаржы – шаруашылық қызметіне әсерін тигізеді.

Қорлар өндіріс саласына қызмет көрсетеді және оның материалдық негізі болып табылады. Олар өнім өндіру процесін қамтамасыз ету, құнды қалыптастыру үшін қажет.

Кәсіпорындағы қорлардың есебі өзіне қорлардың бағалануы және жіктелуі, қорлардың өндірістік өзіндік құнды тудыратын және өндіріспен байланысты шығындар есебін қосатын қорлар есебінің тәртібін анықтау негізгі мақсаты болып табылатын 2 «Қорлар» ҚЕХС сәйкес ұйымдастырылады.

Қорлар – бұл соңғы тұтынушыға сатылған кезге дейінгі нарықтағы (айналым саласындағы) қоғамдық өнімнің бөлігі. Қорлардың міндеті – бұл толассыз өндіріске және үзіліссіз өткізуге кепіл болу.

Қорлардың маңызды бөлігін өнімді дайындау, жұмысты және қызмет көрсетуді орындау кезінде пайдаланылатын материалдық құндылықтар құрайды.

Қорлардың түсуі мен шығыны тұрақты негізде есептеліп отырады, яғни қорлардың қозғалысын бақылап отыру үшін әр күн сайын орындалады. Қорлардың әрбір атауына жеке шот жүргізіледі. Сатып алу осы шоттардың дебетінде көрсетіледі. Қорлардың кез келген түрі өндіріске берілетін болса, соған сәйкес қор шоты аударылған қорлар сомасына кредиттеледі. Дәл осы сома өткізілген өнімнің өзіндік құны шотында дебеттеледі.

Кәсіпорындар мен ұйымдардың қызметі барысында өздерінің өндірген дайын бұйымдары, сату үшін сатып алған тауарлары, сатып алған бірақ әзір ұйымға келіп түспеген тауарлары (жолдағы тауарлар), аяқталмаған өндіріс, басқаларға көрсеткен қызметтері, сондай-ақ жұмыстарды орындау және қызметтерді көрсету барысында пайдалануға арналған қосалқы бөлшектері, отындары, ыдыс және ыдыстық материалдары, жартылай фабрикаттар және басқа да материалдары сол ұйымның тауарлы-материалдық қоры түріндегі ағымдағы активі болып табылады.

Олардың өндіріс құралдарынан өзгешелігі, өндіріс құралдары шаруашылық үдерісіне ұзақ уақыт қатысып, өздерінің табиғи пішінін сақтай отырып өндірілетін өнімге өз құнының бір бөлігін қосып отыратын болса, еңбек заттары өндірісте пайдаланылған кезде өздерінің бастапқы құнын түгелдей өндірілетін өнімге ауыстырады. Шығарылатын өнімнің, атқарылатын жұмыстың өзіндік құнның көп бөлігі еңбек заттарының құнынан тұрады. Сонымен қатар еңбек заттары өндірістік қор болып табылады.

Жақсы және дұрыс ұйымдастырылған есеп материалдардың түгел сақталуына, үнемді пайдаланылуына көмегін тигізеді. Материалдардың түгел және дұрыс сақталуы, сондай-ақ ұтымды пайдаланылуы, жұмсалуды үшін алдын ала мыналарды жасау қажет:

- тиісті түрде жабдықталған материалдық-қорларды сақтайтын қойма немесе бөлме болуы қажет және бөлмелердің әрқайсысы материалдардың белгілі бір түрін сақтауға арналған болуы керек;
- материалдар қойманың әр бөлігінде өздерінің түрлері, сорттары, өлшемдері бойынша керекті кезінде тез алуға және босатқаннан кейінгі кезде қалдығын тексеруді қамтамасыз ететіндей етіп орналастырылуы керек.

Материалдардың есебін дұрыс және ұтымды ұйымдастыру үшін мыналар керек:

- материалдардың бірінғай номенклатурасы мен жоспарлы есеп айырысу бағасын белгілеу;
- құжат айналымының дәл жүйесін белгілеу және материалдарды есепке алу мен есептен шығару операциялардың тәртібін сақтау;
- бірінғайланған алғашқы есеп құжаттары нысандарының түрлерін белгілеу және олармен ұйымның барлық бөлімін қамтамасыз ету.

Әдебиеттер:

1. № 2 қаржылық есептіліктің халықаралық стандарты (IAS)
2. Қ.К. Кеулімжаев, Н.А. Құдайбергенов. Бухгалтерлік есеп теориясы және негіздері – Алматы: Экономика, 2006. – 174 б.
3. Нурсейтов Э.О. Бухгалтерский учет в организациях: Учебное пособие. –Алматы, 2006.-472с.

Қабыкен К.Қ., 4 курс (академик Е.А. Бөкетов атындағы ҚарМУ)
Ғылыми жетекші – э.ғ.к., доцент Хишаева Ж.Т.

БЮДЖЕТТІК ҰЙЫМДАРДАҒЫ ЕҢБЕКАҚЫНЫ ЕСЕПТЕУ ЖӘНЕ ТАЛДАУ

Бюджеттік есепке алу мемлекеттік экономиканың жұмыс істеуінің үздіксіздігі мен орнықтылығын қамтамасыз ететін ерекше ақпараттық-техникалық жүйенің функцияларын орындайды.

Еңбекақы төлеу шығындары кез-келген экономикалық субъект шығыстарының ең маңызды баптарының бірі болып табылады. Еңбек және жалақы есебі бухгалтер жұмысының ең жауапты және